

FİKİRLER

Cilt : 3

1 Nisan 1934

Sayı : 67

Saadetinin aletlerini felâketine kullanma

— Notre- Dame de Paris'yi gördünüz mü? Sinan'ı nasıl bulursunuz? Romantik san'attan hoşlanırmısınız? Kübizm taraftarı mısınız?

Biri diğere soruyor, diğeri de mecbur imiş gibi birer birer ve yalan yanlış cevaplarını veriyor.

— Gotiki sevmem. Türbe mimarisinden hoşlanmam, Romantik san'ate perestiş ederim. Kübizm saçma bir şeydir!..

Soran ne öğrenmek istiyor, cevap veren hükümlerini neye istinat ettiriyor?... Bu adamlar hakikaten anlıyarak mı bahsediyorlar?! Yoksa gotik, türk, romantik, kübik eserler hakkında doğru yanlış başkalarının hükümlerini mi naklediyorlar?!.. İkincisi en meşhur ihtimaldir. San'at bahsında en harcı âlem muhakemeler bu tarzda yapılır... Meselâ Michel-Ange, Rönesans'ın büyük bir san'atkarıdır. Fakat Efendim, Michel-Ange'ın bir aslını bulsam ve Michel-Ange ait olduğunu söylemesem ve münasebeti olmıyan bir yere assam, sonra da zatı âlinizi çağırıp sorsam: « Bu nedir? » diye; bilmem ne cevap verirsiniz?!.. Hiç olmazsa bu eserin XIX uncu, yahut orta zaman'a ait olmadığını kestirebilir misiniz!.. Cevabımız menfi ise niçin bu tarihleri kafamızda taşıyoruz?!.. Bir pragmatist gibi düşünelim: Bütün bu hafıza yükünü taşımağa başladığımız günden beri varlığımızda ne gibi değişiklikler olabildi?... İlmimiz mi arttı? Bedii seviyemiz mi yükseldi? Yoksa yaratıcı muhayyilemiz mi hızlandı?!.. Hayır, hayır... O halde?!..

O halde bütün bunları bilmemek, öğrenmemek mi lâzım

dı?! Bilakis, bunlar bilinmesi ve öğrenilmesi lâzım olan şeylerin mühimlerinden. İmlâsı olmıyana, asgarî tarih ve coğrafya malûmatı bulunmıyana «cahil» derler. Fakat ben rende kullanmıyana, bel belliyemeyene de cahil gözü ile bakmak isterim.. Bir gotik, bir rönesans, bir klâsik, bir romantik, bir kübik ne olduğunu bilmiyen adama tahsil görmüş, terbiyesi tam bir adam diyemem... Ancak taşımakla yaşamak, ezberlemekle anlamak aynı şey değildir. Bütün bu isimleri, tarihleri bilen adamın anlayışı, yaşayışı, işleyişi başka türlü olmak lâzım gelirdi.

Genç adam, san'at tarihini okumakla kalma, anlamağa çalış. San'at tarihinde güzeli, manayı, temayülleri, maksatları, zaruret ve hürriyetleri araştır. Ve onlardan kendi hayatın ve muvaffakiyetlerin için tecrübe almağa çabala. Her tefekkürünün, her tetkikinin aksül'amelini mutlaka kendi hayatın için topla... İlimde hakikat, ahlâkta fazilet gibi san'atte de mahiyetin samimiyet olduğunu gör. Yalana, rıya-ya, taklide, an'aneye itibar etme. Güzelde samimiyeti, asaleti, yeniliği bul. San'atte fani ile bakiyi ayır. Temiz ve hür hayatın için yapacağın meskene yüksek, temiz ve havadar bir yer ara. Bu meskenin satırları, zaviyeleri, çizgileri üzerinde düşün. Meskenin mütevazı olsun, fakat şahsiyetsiz olmasın. Etrafını en meşhur ve en kibar değil, en asil ve en vakur ağaçlarla süsle. Mobilyanı intihap elmeği bil. En pahalı değil, en ucuz, fakat en güzel ağaçları tercih et. Bunları tabiatlerine en uygun, en sade biçimlerde oy; üzerine en ucuz, fakat en sade kumaşlı yastıkları koy. Bütün bu parçaları en manalı, en cazip nisbetlerle terkip et.

Düşün ki san'at de ilim, ticaret, ahlâk gibi faydalı bir şeydir. Bir san'at harsı, hayata bir mana vermedikçe neye yarar? Bu işte bilginizi amellerinizle ölçebilirsiniz.

Ankara, 26 nisan 1930

Müderriş
İsmail Hakkı

(Tarih Devrinden Evvel) e ait Türklerden Kalma Eserler

(Tarih devrinden evvel) ki zamana ait Türklerin mühim izleri eski vatanlarımızdan olan (Siber) de de meydana çıkarılmıştır. Siber deki aramalar, Rus coğrafya cemiyeti âzasından Sapiski tarafından 1857 de yapılmış olup cenubî Siberde:

- 1) Kurganlar
- 2) İstatüler
- 3) Kayalarda nakışlar
- 4) Kayalarda yazılar bulunmuştur.

1 — Kurgan: Mezar demektir. En eski (Arkayın) türkçede (Kur-yükselmek) ve (Kurgan-yüksek yer) demektir.(1)

Altay dağlarında (Altay-alın demektir) (tarih devri)nden evvelki zamanlara ait mabet harabeleri avlılarında böyle (Kurgan) lar, bulundu ki buraların tarihi devirden evvel dahi meskûn olduğunda hiç şüphe brakmadı. Kurgan lar 2,70 metro yüksekliktedir, kuturları 14-27 metro arasında değişir. Muntazam işlenmiş köşe taşları vardır. Yanlar tuğla ile örülmüştür.

Dniptir ırmağının üst taraflarıyla Yenisey ırmağının kaynağı yanlarındaki Kurgan lar, eski kavimlerin adelleri göz önünde tutularak tetkik edilirse, buradakilerin yalnız Türk değil, tarihten evvelki devirde Afrika ve Avrupa ahalisinden olan (Skiti) lerin mezarları da bulunduğu anlaşılıyor.

(1) Bir çok dillerde mezar, tepe manasına olan kelimededen müstaktır. Macarca, mezara (Meğilya) denilir ki(tepe) demektir. Rusce (Mağelya), tepe manasına olan (Muğelya)dandır.

Türk Kurgan ları, (Skit) lerinkinden dıştan bakınca ya pek az farklı veya hiç farksızdır. Lâkin Türk Kurganlarının içinde eski türklere mahsus bir âdet yerine getirilmiş görü-
 üyor: Ölünün heykeli, silâhları, kabı kacağı, türklerde, me-
 zara konulurdu. Birde Siber de kıymetli madenli Kurganlara
 Dinipir ve sair yerlerdeki kilerden -ki buralarda Türk olmıyan
 kavimlerde vardı -daha ziyade tesadüf olunmaktadır.

Bu Kurgan lar, Altay dağlarının her yerinde, ve cenupta
 (Gubl) den (Hirkan) çölüne kadar sahada bulunuyor. Bugün
 bu havalideki Türkler, bu dedeleri hakkında: «Onların boy-
 ları div kadar uzunmuş, koca koca ağaçları tutunca koparı-
 larmış...» gibi menkıbeler hikâye ederler. (1)

2 — Statüler: Altay dağları ile Yenisey ırmağı kaynağı
 yanlarında ve Azof havâlisinde bulunmuştur. Eski Türkler,
 alleden bir ölünce bunun bir statüsünü evde hıfzederlerdi;
 sonraları bu statülerden mezara koymağı da âdet edildiler.

Bu statülerde Türklerin pek eski dini olan Şaman dini
 izleri görülmektedir. Ölü namına kurban edilen insan ve
 hayvan başları ve (hayır aşî-Toy) resimleri görülmüyor. Kezâlık
 bu statüler üstünde görülen güneş, kahramanlık; Ayı, kuvvet;
 kamçı, saltanat ve kudret sembollarıdır.

3 — Kayalarda resimler: Altayda kayalar üstüne nakış
 edilmiş insan, hayvan ve eşya resimleri vardır. Bugün en
 vazihı kadeh sunma nakışdır. Bir han tahta çıkınca türkler,
 ona (hanlık kutlu olsun) kadehi sunarlardı. Bu resim, öyle
 bir merasimî tespit etmektedir.

4 — Kayalar üstüne hak olunmuş yazılar: Bunların bir kısmı
 henüz okunamamıştır. Uygurca veya sair malûm harflerle
 olup mümkün olduğu kadar okunabilen iki kayadan birinde:

Budur yeri aksır -
 Tetilir takto
 İl yadı

Adluk yer, atlık yer
 Bey ill gelmeyüp

Bulmasa yakzılık gelsün
 Almasa malım

Başka bir kayada:

Tanrı kim bir . . . bölek

. . . Butup amos

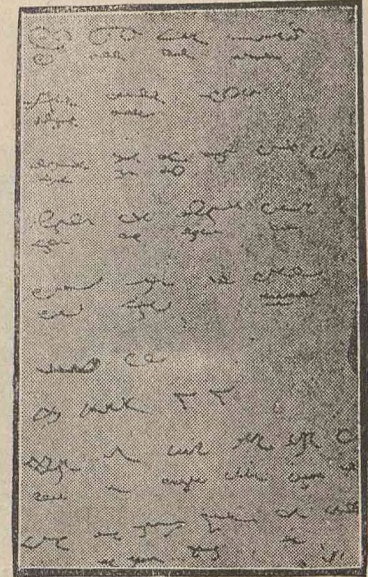
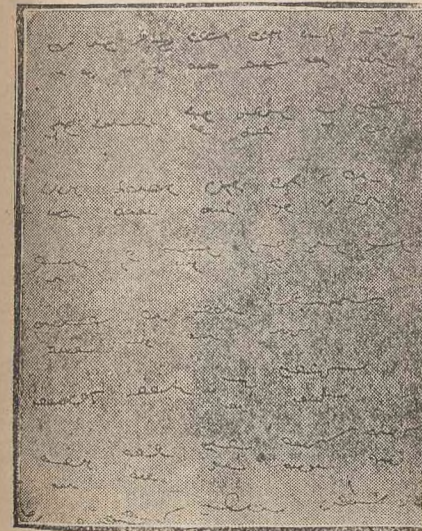
Ayık tünen kesilmesin

Çamba kaso

Çeriğin düzmeğe

Yüz urluk yeye yay bulup

İzmir Lisesinde İctimaiyat muallimi
 Mustafa Rahmi

Kayalar üstüne hak edilmiş yazılar

(1) Kurgan lar hakkında (Türk tarihi tetkik heyeti)nin neşrettiği (Türk tarihinin
 ana hatları) Adındaki pek kıymetli eserin 19 ncu sahifesine müracaat.

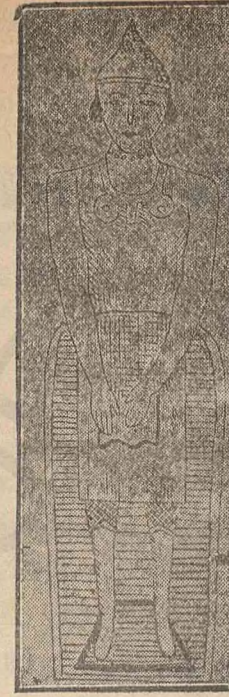
Azof havasisindeki Türk Kurganlarında çıkan statülerden

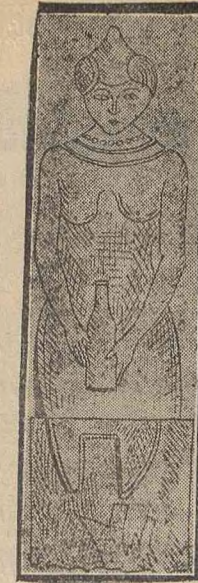
Yenisey ırmağı havzasında Türk Kurganlarında bulunan statü

Azof havasisindeki Türk Kurganlarından çıkan statülerden : Bunlarda ki insan ve hayvan resimleri şaman dini adetine göre, bunların ölü namına kurban edildiğini gösterir .

Altay'daki Türk Kurganlarından çıkan bir statü

Azof havasisindeki Türk Kurganlarında çıkan statülerden

Yenisey havzasında ki Türk Kurganlarında çıkan statülerden.

Bir ay Rus çocuklarile beraber:

Leningrad Pedagoji Sergisi

(Leningrad) Pedagoji sergisi 16-temmuz-930 da (Volodarskijo) civarında (Çiseran) sokağında (170) numaralı yeni inşa edilmiş modern bir mektepte açılmıştır. Sergi üç büyük koridordan başka (46) salondan mürekkeptir. Buraya Sosyalist Şuralar cumhuriyetleri ittifadını(S S S R) teşkil eden Rusya Sosyalist fedaratif şuralar cumhuriyeti (RSFSR) ile (Başkird, Dağıstan, Yakut, Kazakistan, Kırgızistan, Kırım, Tatar, Kara kalpak, Marı, Kalmuk), (Okrayna, Oldavya, Beyaz Rusya), (Trans kokaz şuralar federasyonu) yani (Ermenistan, Azerbayecan, Nahcuvan, Gürci, Aphazi, Acaristan, Türkmenistan, Ozbekistan ve Tacikistan) cumhuriyet ve muhtariyetlerinden başka Türkiye, Hollanda, Felemenk, Fransa, Belçika, Danimarka, İtalya, Amerika, Çekoslavakya, Almanya, Litvanya, Japonya, İran hükümetleri iştirak etmişlerdir.

Methal kapısı önünde uzun kırmızı bezler üstüne beyaz harflerle yazılmış propağanda cümleleri nazarı dikkati celp etmektedir. Bunların ikisinde şu cümle vardır: Şuralar ittifadında iptidaî tahsilin umumî, meccanî ve mecburî olması kanunu halk ve köylünün arzu ve yardımına mazhar olmadıkça tahakkuk edemez.»

Methal kapısı önünde pedagog bir genç kız ziyaretçilerin meslek ve meşguliyetlerini sorarak önünde evelden hazırlanmış olan taksimatlı kutulara renkli düğmeler atmakta ve bu suretle sergiye alâkadar olanların adet, meslek, memleket, millet ve cinsiyetleri kolayca tespit edilmektedir. Alt kat salonda vestiyer, muhtelif cumhuriyetlerin kitap satış büroları, ve halk büfesi vardır. Büfede muhtelif souk sıcak meşrubat, maden suları ve

hafif tatlılar bulunur; Burası sergiyi ziyaretten dönen bir halk kitlesi ile daima doludur. Her kes yiyeceğini içeceğini bizzat kişeden alarak masasına getirir.

İlk kattan kısa ve geniş bir merdivenle mektebin modern konferans salonuna çıkılır. Bu salon halkın istirahatına tahsis edilmiştir. Duvarlarda Marksın, Engelsin, Leninin, Stalinin muhtelif heykel ve resimleri ve her birinin talim ve terbiyeye dair çerçeveler içine alınmış fikirleri vardır. Resmi küşat kesif bir izci ve halk kütlesinin iştirakile bu salonda yapılmıştır. İkinci katın bütün koridor ve salonlarını Rusya Sosyalist federatif şuralar cumhuriyeti (RSFSR) işgal etmiştir.

İlk plânda (S S S R) yani Sosyalist şuralar cumhuriyetleri ittifadının 928 senesi teşrinievvelinden başlayup 933 senesi teşrinievvelinin birinde hitam bulacak olan ve Rusyayı Amerika zihniyet ve metotları dahilinde filen endüstriyalize etmeği istihdaf eden (Petiletka) namı altındaki muazzam iş, imar, ve fabrika programının şema, grafik, istatistik ve canlı resimlerine tesadüf ediliyor.

(Petiletka)ya yani beş senede Rusyayı sanayileştirme programına nazaren yalnız mektep binası inşaatına bu müddet zarfında sarfedilen ve edilecek olan atideki tahsisat miktarı; parayı temsil eden mücessem sütunlu grafiklerle gösterilmiştir.

(Petiletka)ya nazaren mektep binası inşaatı:

928 — 929 senelerinde	28,2 milyon ruble
929 — 930 »	41,1 » » iken
930 — 931 »	250 » »
931 — 932 »	278,2 » »
932 — 933 »	274,9 milyon ruble olacaktır.

Halihazırda Rusyada bu beş senelik programın propağanda ve izah edilmediği hiç bir yer yoktur. Parklardan, mekteplere resmi müesseselere, sinemalara, müzelere, saraylara, sokaklara varıncaya kadar daima Petiletkayı ifade eden büyük (5) rakamı ve bunun etrafında şemalar, grafikler istatistikler görülmektedir. Son zamanda Ruslar bu beş senelik programı (4) senede meydana getirmek kararındadırlar. Her yerde görülen ($\frac{5}{4}$) bu kararın rûmuzunu ifade etmektedir.

Beş senelik programa ait propağanda neşriyatının yanında masalar üstünde karton piyer ile yapılmış muhtelif asrı mektep binaları vardır. Masaların üstünde bütün Leningrad ve Moskova mekteplerinin muntazam resim albümleri görülür.

Bir diğer kısımda içtimai terbiye ve teşkilât için yapılmış mektep plânları vardır. Buraya Aksayı şarkın çadır şeklinde yapılmış mektep fotoğrafları ve planları, fabrika mektepleri, köy mektepleri albümleri de ilâve edilmiştir. Duvarlarda muhtelif mekteplerin bütçelerini gösterir grafikler vardır. Bunlara nazaran Moskovada son zamanda (10) yeni büyük mektep yapıldığı anlaşılıyor. Bu binalar asgarî dört kattır.

Sergide ikinci katın koridor ve salonlarının büyük kısmı (R. S. F. S. R.) ye yani Sosyalist Federatif Şuralar cumhuriyetine tahsis edilmiştir. Koridorlar başında Şuralar ittifadı maarif komiseri (Buğnof) un güzel bir resmile maarife ait fikirleri göze çarpıyor. Bu beyanat ilk tahsinin umumiyet ve mecburiyetini amir olan kanuna halkın yardımını temin etmeğe matuftur. Bunu Şuralar ittifadı maarif komiserliği (Leningrad) maarif mıntakası plân ve şemaları takip etmektedir. Bu koridora mevzu vesait ve malzemeyi sırasile kaydediyorum. Moldavyada bir (Çingene) mektebi, Aksayı şarkta (Kora) mekteplerine ait albümler, (R. S. F. S. R.) nin ilk mektepleri inkişafını gösteren şema ve grafikler. Bu grafiklere nazaran:

1928 —	1929	senelerinde	şehirde	1205	köylerde	4829	talebe
29 —	30	»	»	1317	»	5587	Mevcut iken
30 —	31	»	»	1443	»	6955	
31 —	32	»	»	1573	»	7887	
32 —	33	»	»	1718	»	8377	
33 —	34	»	»	1750	»	8125	Talebe olacaktır

(R. S. F. S. R.)nin muhtelif yerlerinde mekteplerin ayrı ayrı grafiklerle gösterilen inkişafı-çocuk iş mektebinde nasıl çalışır ve neler yapar? İş tarzı fotoğraflarla, çocukların vücuda getirdikleri işlerle gösterilmiştir.- El işi ile mücessem bir jimnastik salonu -muhtelif sporlara ait eşya, muhtelif spor elbiseleri- koridor camlarında renkli kesme şeffaf kâğıtlarla ziyalı muhtelif propağanda resimleri. Bu resimlerden bazılarının mevzuu şunlardır:

Rusyanın düşmanları bir dağın kenarında yıkılmış bir kilisenin arkasından Rusyanın güneş ışıkları altında fabrika, tayyare, traktör, radyo, elektrik, demiryolu inkişafını huşunetle seyrediyorlar -Beş senelik plân tatbik edildikten sonra memleketin manzarası nasıl olacak? Halk, fabrika, elektrifikasyon ve iş resimleri - mektep musikisi kısmı: mektep şarkıları, bu şarkılara göre teksir edilmiş resimler, Bu resimlere göre neşredilmiş kitaplar- ilk mektep muallimlerinin vaziyetlerini gösteren grafikler - muallim birliklerinin tekâmülünü gösteren resim ve grafikler- Rusyada başlıca mekteplerin tarihçesini ifade eden daktilo ile yazılmış albumler - mekteplerde ip ile örme işleri- zehirli gaz hücumuna karşı mekteplerde alınacak tedabir, gaz maskeleri ve istimali tarzları- gaz maskelerinin istimali Rusyanın her tarafında geniş mikyasta halka öğretilmektedir.- Mekteplerde içtimai rakabet, kim az zamanda çok iş çıkarabilir? Bunun için talebe teşkilâtı ve musabakalar- şuralar idaresinde mevki almak isteyen bir çar adamını eteğinden çeken halkın kolu, Bu salonun en büyük tablosudur - mektepte çocukların teneke ve çinko ile yaptıkları küçük muntazam traktörler- mektep hayatına ait bir çok cazip resimler, ellerinde kuş yuvalarile meserret içinde çocuklar- çocukların elişleri ile vücuda getirdikleri Kolhoz yani kollektivize edilmiş köyler arazisi, Bunun yanında eski köylünün eski usullerle işlettiği zaif toprak ziraati- Kolhoz da traktörler, elektrik tesisatı, radyo, kütüphane, muntazam köy tesisatı, hudutsuz işlenmiş arazi, muhtelif makineler görünüyor. eski usul ile işlenen arazide zaif bir öküz, kurak arazi, düşkün köylü, ve köyün ucunda kiliseler görünüyor -memleketin sanayileştirilmesine ait muhtelif resimler- Bir afiş: eski işe yaramıyan eşyalarınızı cemiyet hesabına iane olarak veriniz, bunları fabrikalarda maddei iptidaiye olarak kullanalım- köy mekteplerinde faaliyet- annesinden okuma yazma öğrenen çocuklar - mektep sahneleri şimdi Rusyada dekorsuz ve alelade yüksekçe bir mahaldır.- Ders faaliyetinden sonra mekteplerini süpüren talebenin resimleri - ilk mektebin resim faaliyetinde sulu boyanın çok mühim bir mevkii olduğu görülüyor. - Ebeveyn ile teşriki mesaiye ait muhtelif resimler, ebeveynin mektepler hayatına iştirakine ait istatistik ve grafikler - memleketin müdafaasına ait resim ve elişleriyle faaliyeti, askerler, zırhlılar, tayyareler, tel örgüleri

resim ve elişlerle canlandırılmıştır. Rusyada mütemekkin muhtelif kavmlara ait mektep çocukları tarafından elişlerle yapılmış Etnoğrafik eşya Okrayna köylülerinin, Türkistanın, Kazakistanın Marilerin, Başkırtların bebeklere giydirilmiş elbiseleri, tezyinat eşyası, ayak kabıları, işlemeleri, bir etnoğrafya müzesinin esası olabilecek elişleri ve resim faaliyetleri - şuralar ittihadında mevcut akvam çehreleri, Çinlilere, Japonlara ait etnoğrafik elişleri, Muhtelif akvam çadırları, hayvanları elişleri dokuma ve çamur faaliyetleriyle - pencerelerde ziyalı kesme şeffaf kâğıtlarla muhtelif dünya milletlerini canlandıran resimler - çocuk gazete ve mecmuaları, her şehirde bulunan muhabir çocuklar büyük bir haritada küçük bayraklarla gösterilmiştir -Lenin-gratta izci - Piyorniyer kongralarından muhtelif pozlar-Alman-yadan ve İsveçten gelen izcileri, Rus izcileri selarolarken-

Rusyada çocuk gazete ve mecmualarında bizzat çocuklar çalışmaktadır, bunların yirmi kadarı sergide neşredilmiştir. (5)senelik programın (4) senede bitmesi lâzım geldiğini ifade eden resimler -çocukların haftalık muhtelif duvar gazeteleri- elişlerinde boyalı kesme kontr plaklar ile izcinin muhtelif hayat safhaları ifade edilmiştir. -Bir izcinin 24 saatlik hayatı nasıl geçmelidir: saatlı ve resimli levha, 8 saat uyku, 2 saat tuvalet ve beden terbiyesi bir saat mutalâa, 2 saat serbest mesai ve yemek 4 saat atelyede ve izci kulübünde eliş, iki saat serbest zaman ve siyasi mutalâa 1 saat dış temizlemek ve uyku. Büyük şehirlerde ve köylerde mektep çocuklarının müşahede defterleri sergide ayrı bir kısım teşkil etmektedir. Kız mekteplerinde yeni doğmuş çocuk elbiselerini, karyolasını, bakımını, çamaşırlarını, küçük elişlerle canlandıran büyük bir kısım vardır (Bitmedi)

Ahmet Hikmet

Prağmatizm nedir?

[Vilyam Ceymis] den

Bir gün bir çok dostlarımla beraber bir kır kampında bulunuyordum. Tek başıma yaptığım bir gezintiden döndüğüm zaman kendimi felsefi bir münakaşanın ortasında buldum. Bir sincaptan bahsolunuyordu. Çevik bir sincap ki bir ağaç göğdesine tırmanmış farzolunuyordu. Göğdenin mukabil tarafında bir adamında onu görmeye çalıştığı ileri sürülüyordu. Müşahit olan zat sincabı görebilmek için ağacın etrafında süratla tebdili mahal ediyor. Fakat süratı ne olursa olsun sincapta muakis istikamette ve aynı sür'atla tebdili mahal eyleyerek kendisile müşahit arasında daima ağacı bulundurmak suretile müşahidin dairei rüiyetine bir defacık olsun düşmekten kurtuluyordu. Burada münakaşaya mevzu olan mesele şu idi. «İnsan sincabın etrafında dönüyor mu?» Evet veya hayır.

İnsan ağacın etrafında dönüyor. Burası malûm. ve sincapta ağacın üstündedir. Fakat sincabın etrafındada dönmüş oluyor mu? Uzletin bahsettiği mebzul zaman içinde münakaşa her şeyi söyleyüp tüketmek suretile nihayet bulmuştu. Bütün membalar kullanılıp kurutulduktan sonra münakaşacılar iki cephe tesis etmişler ve her kes birer tarafa iltihak etmişti. Tarafeyn iddialarında ısrar ediyorlardı. Nihayet davayı halledecek ekseriyeti temin için benim de reyimi vermem teklif olundu.

Bir tenakuz karşısında kalmadığı zaman evveli emirde vazıh bir tefrik yapmak icap ettiğini öğreten eski iskolastik düsturu hatırladım. Ve onlara hanginizin haklı olduğunu tayin etmek sincabın etrafında dönmek hareketinden amelî olarak ne anladığınızı bilmeye mütevekkıftır dedim. «Eğer insanın, sincapla münasebettar olmak üzere, şimalden şarka, sonra şarktan cenuba, daha, sonra garbe geçmesi mevzu bahs ise ve bu teker-

rür ediyorsa müşahidin Sincap etrafında filhakika devrettiği aşikârdır. Çünkü birbirini müteakiben dört ciheti işgal etmekte bulunuyor. Bunun muakisi olarak insanın evvelâ sincabın karşısında olduğunu, sonra tekrar bir daha karşısında bulunmak için sağında, arkasında, solunda bulunduğunu söylersek ovakıtta müşahidimiz için sincabın etrafında dönmek nasip olmiyacaktır. Çünkü hayvanın insana müteveccih olan karın vaziyetinde ve insanın vaziyetine nazaren muakis cihette bulunan sırtının vaziyetinde bir tahavvül olmuyor. Müşahidin bu iki türlü hareketini tefrik etmek ihtilâfa nihayet verecektir. Bu iki ameli noktai nazarın birini veya diğerini kabul ettiğinize göre haklı veya haksız olacaksınız.»

Bu yaman kıyasıcılardan bir ikisi cevabımı çok müphem ve cinaslı buldular. ve bir kaçamak yolu aradığıma zahip oldular. Fakat ekseriyet kılı kırka ayıran iskolâstik bir bürhancılık yerine benim ameli tefrik tarzındaki hal suretimin ihtilâf sahasını tesviye ettiğine kani oldu.

Size bu hikâyeyi anlatmaktan maksadım pragmatik ramı altında izaha çalışacağım yeni bir usule dair basit bir misal vermekten ibarettir.

Prağmatik usul her şeyden evvel gayri kabili hal gibi görünen felsefi ihtilâfları izaleye müsaittir. İlim tek bir şeymidir yoksa çokluklamı müttasıftır. Alemde hürriyetimi caridir, yoksa icapve cebir mi? Âlemin maddi telâkkisi mi doğrudur. Yoksa ruhi telâkkisi mi? İşte bir takım iddialar ki her biri muhtelif telâkkilere göre hakiki veya gayri hakikidirler. Prağmatik usul böyle hallerde her telâkkiyi ameli neticelerine göre hal ve izaha gayret eder. O zaman meseleyi şu suretle vazetmek lâzımgelir. Her hangi bir fikrin hakikiliğini yahut diğerinin hakiki olduğunu bir insana nazaren husule getirdikleri ameli naticelerine göre kabul etmek lâzımgelmez mi?

İki ayrı fikir ameliyatta hiç bir fark vücade getirmiyorsa bunlar arasında ayniyet vardır ve münakaşa beyhudedir. İhtilâfların ciddiyeti husule getirdikleri ameli neticelerin farkına tabidir. İşte pragmatik usule tebean düşünme tarzı... Ameli manasına kullanılan bu tabir Yunanca iş manasına gelen prağma kelimesinden alınmıştır. Mezhebiu tarihine de bir nazar

atfedelim.

1878 de Mösyö Peirce bu tabiri felsefi neşriyatında istimal etmiştir. «Fikirlerimize nasıl vuzuh verebiliriz» serlevhasile yazdığı bir makalede itikatlarımızın ef'alimizi tanzim eden kaideler olduğuna işaret ettikten sonra bir fikrin [mana ve muhteva itibarile inkişafı için onun bir hattı hareket tayin ve ihdas etmesi kâfidir neticesine vasıl olur. Bir şey ile münasebettar olan bir fikirler manzumesinin bizim için tam bir mana ve vuzuh kespnetmesi onun umumî bir nizam itibarile husule getireceği filî neticelere tabidir.

İşte Mösyö Peirce tarafından vazedilen pragmatik prensip bu idi. Bu fikir yirmi sene gayri münteşir kaldı. Ben 1898'de Kalifornya darülfünununda yaptığım bir müsahebede pragmatik mebdai, din meselesine tatbik etmeye çalıştım. Bu suretle fikir tekrar ortaya atıldı Zamanın da yardımı ile pragmatizm kelimesi intişare başladı. Bugün felsefe mecmualarında ondan bahsediliyor. Prağmatistlerin vücade getirdikleri hareket bazen takdirlere lâyık görünüyor, bazen de istihfafa maruz bırakılıyor. Mamafih nadiren anlaşıldığı da muhakkaktır.

Prağmatizm tabiri filhakika bir çok fikri temayülleri ifade ve temsil için muvafıktır.

Peirce nin prensibini anlamak bu prensibi müşahhas vakialara tatbik edenlerin faaliyet ve muvaffakiyetlerini tanımakla mümkün olacaktır. Ben bu sahada meşhur Alman kimyageri Osvaldi tanıyorum. Osvald felsefi ilmiye üzerine verdiği konferanslarda vakia pragmatizm tabirini kullanmamış fakat prensibin tatbikatını yapmıştır.

—Daha var—

İzmir Erkek Muallim Mektebi Müdürü

Refet Sadettin

Tedrisî ve terbiyevî meseleler

Bir kısım muallimler tarafından İzmir Türkocağında
yapılan içtimada görüşülen tedrisî
ve terbiyevî mes'eleler

İzmir Beşinci Müfettişlik mıntakasında bulunan: Balçuva, Duatepe, Halitbey, Hakimiyeti Milliye, İnönü, Müdafaa-i Hukuk, Misakı Milli Necatibey ve Yıldırım Kemal mektepleri talim heyetleri sene başında verdikleri karara tevfi kan ikinci içtimalarını Türkocağında 7 Martta başlamak üzere dört gün devam ettirmişlerdir. İçtimalar ders harici zamanlarda yapılmıştır.

Mezkûr içtimaları Vekâlet müfettişlerinden Reşat Şemsettin ve Ahmet Hikmet, Maarif Müdürü Ahmet Naili, Maarif Eminliği Mümeyyizi Hakkı, İlk tedrisat müfettişlerinden Neşet ve Hüseyin Beyler de takip buyurmuşlar ve zaman zaman mevzu bahis meseleleri tavzih ve tenvir etmişlerdir.

İçtimanın ruznamesi:

1 — Senelik plânın bu seneki şeklinin tatbikinden alınan neticeler.

2 — Ünitelerin toptan plânını tatbik eden mektep muallim ve başmuallimlerinin tatbikattan aldıkları notlar ve kanaatler.

3 — Yeni harflerle tabedilen müfredatta mutavassıt harfler meselesinin aldığı son safha. Aynı müfredatta el yazısı imlâ ve tashihine ait esasların okunması ve konuşulması.

4 — Tek defterlerden alınan neticeler.

5 — İnzibat meclisi içtimama esas olacak veçhelerin tavzih ve tespiti.

6 — Rendement testleri meselesi.

İçtima sonunda Ahmet Hikmet Beyefendinin teklifi ile

konuşulan mevzuları; intibalarının tespiti ile Fikirler mecmuasında neşretmek kararı verilmiştir. Reyi işarı ile Halitbey mektebi muallimlerinden İhsan Çetin, Necatibey mektebi başmuallimi Şekûr, Tatbikat mektebi muallimlerinden Behzat ve Himmet Beyler mezkûr intibaları tespiti memur edilmişlerdir.

*
* *

7 Mart Cumartesi içtimama Vekâlet müfettişlerinden Hikmet Beyefendi riyaset etmiş mıntaka müfettişi Ferit Oğuz Bey tarafından senelik plânın bu seneki şeklinin daha çok hayati olması için tatbik edilirken aşağıda tespit edilen noktalar etrafında edinilecek tecrübelerin kayıt ve tespitine ihtiyaç görüldüğü izah edilmiştir. Bu kayıtlar gelecek seneki senelik plânların muhit ve şeraite intibakını temin edecektir.

1 — Muallim arkadaş sene başında üniteleri mevsimlerin üç aylık hudutları dahilinde haftalık veya on beş günlük zamanlara tevzi ediyor. Fakat tabiata ait olan ünitelerde hadiselerin tezahürünü zaman itibarıyla isabetle tespiti imkân yoktur. Bu isabetsizlik bilâhara haftayı ileri veya geri almak gibi bir arize ile telâfi edilmektedir. Buna mahel bırakmamak için ancak senelik tecrübelerden kuvvet almağa çalışmak emniyetli bir yol olabilir. Bu itibarla her sınıf muallimi seneyi yaşarken ünitelerin tatbiattaki tezahür zamanlarını mevsimin ay ve haftalarına nazaran tecrübe mahiyetinde tespit edecektir. Bilâhara sene sonunda, mıntaka dahilindeki aynı sınıf muallimlerinin tecrübelerinden doğan müşterek esaslar yeni senenin senelik plân tevziatı için mehzaz kıymetini kazanacaktır. Bu nokta etrafında bağcılık, kar; intaş, kurbağaların uyanması gibi üniteler misal olarak alınmıştır.

2 — Senelik plânda ünitelere tahsis edilen zamanlar da mevzu kifayet veya ademi keyfiyeti noktai nazarından şayanı münakaşa görülmüştür. Tecrübeler, bazan bu imtidat müddetinin hatlarını tayinde arkadaşların yanılabilirceklerini hissettirmektedir. Bu takdirde muallim, bu müddeti kısaltmak veya uzatmak ihtiyacını duyuyor. Bu mevzuun münakaşa edilen cepheleri sıra ile şunlardır:

A — Bu müddet, sınıfların tabii seviyeleri karşısında üni-

tenin genişleme veya daralma zaruretleriyle tehalüf eder.

B — Bu müddet mevzuun mahalli kıymeti ile alakadardır. İzmirde bağcılık ünitesine azamî zamanı bahsetmek bağları mahdud olan yerlerde daha kısa daire içinde tamamlamak zarureti tabiidir.

C — Muallim arkadaşın üniteye vereceği ehemmiyet, müddetin uzun veya kısa olması üzerine tesir ediyor. Bir arkadaş köyde pire, bit, ve sivrisinek gibi ünite mevzuuna daha geniş zaman tahsis etmek ihtiyacını; diğer bir arkadaş şehirde nispeten daha az gün ayırmak lüzumunu duyabilir. Bazı üniteler bir muallime kısır diğerine zengin görülebilir. İkinci sınıfın yurdumuz ünitesi bir şehirde çok geniş zaman ister bir köyde ve kasabada bu zaman daha mahdud olabilir. Binaenaleyh üniteye tahsis edilecek zaman meselesinde indilikten uzaklaşabilmek için yaşanan senelerin tecrübelerinden kuvvet almak esası kabul edilmiştir. Bu itibarla mıntaka dahilindeki her sınıf muallimi, tatbik ettikleri ünitelerin talep ettiği kâfi zamanı tecrübe edecek ve kanaatlarını kaydedecektir. Sene sonunda bu tecrübelerin müşterek esasları her ünitinin müddeti için me haz kıymetini kazanacaktır.

3 — Senelik plânda alâka merkezinin lâzımı gayri müfarrık olan mevzuun ana hatlarını hulâsa etmeğe müsait bulunan kelime ve tabirler için bir hane ayrılmıştır. Bu hanede muallim o üniteyi yaşarken çocuğa maledeceği en mühim kelimeleri toplar. Kurbağayı mevzu bahis eden ünite de istihale, hayır cemiyetleri ünitesinde Hilâliahmer Himayei etfal, sınıf teşekkülleri ünitesinde temizlik, intizam gurupları gibi.

Bu kelimelerin sınıf seviyelerine nazaran çoğalıp azalması; çocuğun kazandığı kültür cihetinden kolay veya küç olması; alâka merkezinin hususî kıymet ve ehemmiyetine göre lüzum veya ademî lüzumu mevzuubahis olabilir. Bu noktada da tecrübelerden ilham alınacaktır. Muallim arkadaşların tecrübelerini kayıt ve tespit etmeleri kabul edilmiştir.

4 — Muhtelif dersleri Hayatbilgisi etrafında toplamak ihtiyacı da bizden muayyen bir tecrübenin takibini istemektedir. Hesap müfredatının paralar ve mikyasaın diğerlerine, kerrat

cetvelinin ezberlenmesi ve tealluk eden faaliyet muhtelif ünitelere tevzi edilmektedir. Resim Elişi (maddeleri de aynı mahiyeti haizdir. İşte bu tevzi keyfiyetinde de, en müsait ve maksada elverişli olan alâka ve irtibatı bulabilmek için vaki olan tecrübeleri esas tutmak noktası münakaşa ve kabul edilmiştir. Yapılan tecrübeler kaydedilecektir.

5 — Bir ünite yaşatılırken senelik plâna kaydedilen ders vasıtalarına ait tecrübe de kayde değer. Tetkiklere nazaran hangi vasıtaların sınıf mesaisi ile meydana gelebileceği ünitenin tatbikinde bidayette hatıra gelmiyen hangi vasıtanın ihtiyaç halinde karşıya çıkabileceği; hangi muhitlerde müşahede faaliyetleri zenginleştirilebiliyor bütün bu cihetlere ait tecrübelerin şuurlandırılması fikri üzerinde birleşmiştir.

Ruznamenin üçüncü maddesinin mutavassıt harfler fıkrasına ait konuşma ve tavzihler şöyle hulâsa edilebilir:

Beşinci mıntaka muallimleri sene başı içtimalarında geçen seneki karar ve tatbikata müsteniden terbiye mecmuasında Avni Beyefendinin ortaya attığı mutavassıt harflerle alfabe tedrisi fikrini alnan neticeye nazaran takip ve tatbika karar vermişlerdir. Bu karar birinci sınıfta alfebe tedrisatının elde mevcut alfebe kitapları dolayısıyla küçük kitap harflerle cereyan ettirilmesi idi. İkinci senede ilk aylarda mutavassıt yazıdan el yazısına intikal edilmesi lüzumunda bileşilmisti. Yeniden tabedilen müfredatta el yazısı faslında bu faaliyet birinci sınıfta:

Çocukların yalnız basit kitap yazısı ile düzgün ve okunaklı bir el yazısına sahip olmalarına gayret edilecektir, Âdi el yazısı öğretilmeyecektir.

İkinci sınıfta öğretilecek el yazısı kitap yazısı ile âdi el yazısı arasında mutavassıt bir yazı olan bitişik yazıdır.

Üçüncü sınıftan itibaren asıl el yazısı öğretilecektir. Bundan sonraki sınıflarda da bu tarzda devam olunacaktır denilmektedir. Ayrıca yeniden tabedilen müfredat şu kayıtları de ilâve etmiş ve içtimada konuşulmuştur:

Ancak kitap yazısı ile seri düzgün ve okunaklı yazmağa alışan talebelerden vazifelerini bu yazı ile yazmak isteyenler

bundan menedilmeyecekler bilâkis teşvik olunacaklardır.

Elyazısı için verilen nûmuneler hariç olarak muallimler tahtaya talebe için yazacakları her yazıyı mutlaka kitap yazısı ile gayet itinalı surette yazmalıdırlar.

Müfredatın bu kayıtlarına nazaran sene başı kararının şu suretle tavihi zarureti hasıl oldu. Bu seneki birinci sınıflar yine basit kitap harfleriyle okuma ve yazmalarını devam edeceklerdir. Bu seneki ikinci sınıflar âdi elyazısına intikal etmiş bulunduklarından elyazısı nûmunelerinin üçüncü sınıfa ait olanını esas tutacaklardır.

Yeni tabedilen müfredatta imlâ ve tashihine ait şu noktalar içtimada konuşulmuştur:

İmlâ tashihini sahih metin üzerinden yaptırılması, muallim arkadaşın nezareti, tenkit işaretlerinin istimalinin öğretilmesi, imlâ ittiratsızlık ve kaidesizlik yapmamak için imlâ lügatine ve Vekâletçe yapılan tamim ve tebliğlere hareket olunması lüzumunda birleşmiştir.

Ruznamenin dördüncü maddesinin münakaşa neticesi

1 — Talimatnamenin 120 ci maddesinde İnzibat komisyonlarının her on beş günde toplanarak mektebin inzibat işlerini tetkik ve takip edeceğine dair kayıt sarihtir. Ancak bu her on beş günde cereyan edecek olan toplanmanın, hadiseler mevcut olmadığı zaman alacağı şekil üzerinde durulmuştur. İki türlü tezahür ortaya atılmıştır.

A — İki içtima arasında geçen on beş gün içinde gerek başmuallimin toplayacağı ve gerek sınıflardan gelecek olan şifahi ve tarihi müracaatlar hadiseler mevcut olmadığı zaman konuşulacak madde zuhur etmemiştir kaydile komisyonun dağılması.

B — On beş gün içinde hadise zuhur etmese de; mektep inzibat sistemini salim esaslar üzerinde yürütebilmek için yeni yollar aramak; daha evel geçen hadiselerin müteakip safhalarını tetkik etmek; hadiselerin olmaması için vukuundan evel bir

takım ihtiyatı tedbirler almak; hulâsa «self Gouvernement» tarzının inkişafını temin etmek gayelerinin tahakkuku uğurunda içtimanın temadi etmesi. Talimatnamede bu hususta sarahat yoktur. Son tamime nazaran bu maddenin tefsiri de istenecektir. Tatbikatta daha ziyade birinci tezahür hakimdir. Bu safhaların münakaşasından sonra inzibat meclisinin meslekî telâkkisi etrafındaki mütalealar şu şekilde tebellür etmiştir.

A — Mektep hayatı tükenmez çocuk hadiseleriyle doludur. Mürebbiler yalan; haksızlık, fena şakalar, şikâyetler gibi büyük hadiselerle daima karşılaşılıyorlar.

B — Bugünün mürebbileri arasında hadise zuhur etmemiştir kaydile inzabat vazifelerinin bittiğini kabul edecek muallim kalmamıştır.

C — Her gün yaşanan meslek hayatı; inzibat gibi terbiye işinin yarısını teşkil eden büyük bir meselenin talimatnamede mevcut yarım sayfalık ceza kayıtlarıyla halledilemeyeceği hakikatine varılmıştır.

Ç — İnzibat işlerinde, vukua gelen hadiseleri mütalea etmek değil kaza ve hadiseleri vukuundan evel karşılayacak tedbirler almak; bilhassa cezayı ortadan kaldırmak cihetleri esas ve noktai harekettir.

D — Hadiselerin ferdi ve içtimai âmillerini hakikata mümkün olduğu kadar sadaketle tespit edebilmek için vak'aları kayıt ve tesbite tip tip ayırmağa; onlardan mahalli şeraitin icaplarını bulmağa terbiyevî lüzum vardır.

Profesör Borozdine tarafından

Rusya Türkmen halkının sanayii âdiye ve nefise harsı

Hakkında yapılan tetkik

Şarki Rusya akvamının san'at harsı gittikçe medenî âlemin nazarı dikkatini celbetmektedir. Milletler arasındaki harsî nüfuz ve aksülamellerin arandığı, san'at hareketlerine vücut veren menşei sebeplere kadar tamiki tetkikat olunduğu bir sırada Rusyadaki muhtelif şark akvamının san'at harslarının tetkiki bir alâkai mahsusa uyandırmıştır. Söviyet şarkiyatcılığı pek haklı olarak nazarı dikkatini bu cepheye tevcih etmiş ve memnuniyetbahş neticeler veren bir çok tetkikat ve tettebbuata girişmiştir. Bu hususta vilâyet merkez teşekküllerile beraber her nevi ilmi müesseselere vücut verilmiştir. Bu zamanlarda Sovyet şark cümhuriyet mıntakalarında kuvvetli bir hars faaliyeti başlamış ve muhtelif zamanlara ve asrımıza ait tetkikler yapmak üzere bu faaliyetlere mühim bir mevki verilmiştir.

Bu tetkikler arasında en mühim olanlardan biri bilhassa sanayii maddiye ve nefiseye ait olan kısmındır ki pek yeni olan bu tetkikat Rusyanın türk akvamı hakkındadır. Şimdiye kadar bu akvam san'at noktai nazarından müstehlik nazarıle bakılmakta ve bu vadide muhterî addedilmemekte idiler. Son seneler zarfındaki taharriyat neticesinde anlaşılmıştır ki türk sanayii muhtelif cephelerden hususî mahiyetler ve temayüller arz etmektedir.

Bu husustaki makalelerinden birinde Profesör Zumner şöyle beyanı mütalâa etmek tehlikesine düştü: Müsterek aslı

vatanda Türk akvamı aşiret halinde yaşayan bir kavmin sanat an'anelerini taşımakta olup bu san'at hendesei resmîyeden mahrumdu. İranîlerin tasvirî olan san'atları ile istinas kesbeden Türkler resimlerinin anasırı teşekkülüyesini hat halinde hendesi ve muhtelif resimlere kalbetmişlerdir. Netekim resimde, pen-türde ve bilhassa minyatürlerde olduğu veçhile türk resim san'atına ait bariz hususî vasıflar görürüz.

İran hüsnühattı karşısında Türklerin çağatay, Osmanlı ve Azarbaycan kısımlarının miniyatürleri her şeyden evvel vazih bir şekilde karikatürvari ifadeler ihtiva eder. Halbuki buna mukabil mimaride türk sanatının tipik vasıflarını tespit etmek güçtür, ve bu yüzden anlaşıyor ki bu sanatta Türklerin tatbik ettikleri iş şekli mahalli tahavvüllere uğramış ve memleketteki vesaiti imaliyenin mahiyetine uymağa mecbur olmuştur. Meselâ tuğla yahut kiremit yerine taş, mürebba taşlar yerine işlenmiş çakmak taşı yahut renkli mermerler kaim olmuştur. Yani bu tahavvüller menşeyi şekillerde mevcut en bariz san'at vasıflarını alarak Türk sanayiini ıstıfa ettirmiştir.

Türk akvamının hayati harsiyesinin en şayanı dikkat ve tecessüs olan sahifeleri son zamanlarda elimize geçen vesikalarla tenevvür etmeğe başlamıştır. Bu hususta ahiren tatarların harsı hakkında yapılan tetkikat sırasındaki keşfiyatı zikretmek ve bunların neticelerini görmek kâfidir. Ezcümle Volga ve Kırım havzalarında yapılan asariatika hafriyatı neticesinde(Horded'or) san'at modellerine tesadüf edilmiştir ki çok mühimdirler. Bilhassa mahalli fabrikatörler tarafından hariçten ithal edilmiş gibi telâkki edilen seramik (toprak işleri) mamulât, son derece güzel bir tarzda tezyin edilmiş olan kitabeler on sekizinci ve on dokuzuncu asırda tatar medeniyeti hakkında bugüne kadar sahip olunan fikirleri altüst etmiştir. Daha düne kadar barbar telâkki edilen Horded'or tatarları asyayı suğradaki Selçukiler ve Mısır hükümdarları ve merkezi Asya ve aksayı şark (Çin) ile iktisadî ve harsî münasebatta bulunmuşlardır. Bu münasebat şüpesizdir ki san'at âleminde bir tahavvül husule getirmiştir.

Hordedâr devrine ait Kırım tatarlarının san'at unsurları içine selçuki san'atlarının karışması dikkata şayandır. Bu hususta eski küyan (sol kat)ta yapılmış taharriyat bize mebzul

vesikalar bahşetmiştir. Muhakkaktır ki tatar kablettarihi hakkında daha az vasi taharriyat ve tetkikat yapılabilmektedir. Buna rağmen Kırım tatarlarının ahlâk ve âdâtı hakkında bazı vesikalar elde edilmiştir. Kırımın Bağçe Saray, Karasu pazarı gibi. Buna cenubi Kırım sahillerinde ki tatarlarında ilâve etmelidir. Meselâ kazan tatarlarının halk san'atları gibi.

1928 ve 1929 da Kremlinde ve Kazanda asariatika taharriyatı yapılmış ve bunun neticesi olarak Kazanın eski payitahtı Kanat asarı hakkiye kadimesi hakkında bir fikir elde edilmek mümkün olmuştur. Buradaki hafriyat neticesinde elde edilen vesikalar (Tatar söviyet cumhuriyeti kitab tezyinatı) eski Kırım ve Otuğ daki kitabelerle müşterek evsafı ihtiva etmektedir.

Kırımda olduğu gibi Kazanda da mevcut san'atların tetkikine ciddiyetle meşgul olunmaktadır. Tatar cumhuriyeti merkezi müzesi mükemmel bir Tatar san'at koleksiyonuna maliktir. Heman heman her sene mütadit tetkik hey'etleri ve seyyahatlar tertip edilmekte ve bunlar etnoğrafik ve tarih ve sanayii nefiseye ait tetkiklerle meşgul olmaktadırlar. Bir kaç senedenberi tatarların san'at işlerinden bahis muhtelif neşriyat yapılmaktadır.

Bundan başka Kırımda tatarlar tarafından tatbik edilen sanayiinde taharriyatla meşgul olunmaktadır. Meselâ halı imalatı ki türk akvamı halıcılığının en şayanı dikkat tenevvürlerini ihtiva etmektedir. Kırım halılarının tetkikine pek az bir zamandanberi başlanmıştır . Osenyuvanski, Kırım mecmuasında neşrettiği bir makalede eski Kırımlıların dikiş, iş ve nakışlarından bahsetmiştir.

Kazan tatarlarının umumî san'atları hakkındaki bilânço için Rusye akvamı neşriyatı serisinde profesör Doleskinin kitabını okuyunuz. Burada şaki Rusya sanayi harsında bulacaksınız. Kafkas Türklerine bilhassa Azarbaycan taraflarındaki Türklere gelince, bunların sanayii tersimiyeleri pek az ilerilemiştir. Biz ancak Kafkashların medeniyetini bu unsur dahilinde bulabiliriz ki iranilerin burada yaptıkları tesirde meydana çıkar.

Bundan başka ahiren Baküdeki ilmi müesseseler Kerman-

şahda bu gaye için teşebbüsât ve taharriyata girişmişler, Azarbaycanlılar ve Zimmer ve saire tarafından yapılan tetkikler üzerinde devam etmişlerdir. Kafkasya ve merkezi Asya halıcılığının yeniden canlanması üzerine Azarbaycan halıları nazarı dikkatı calip bir şekil almıştır.

Bu hususta şayanı hayret bir şey varsa oda eski san'at asri san'at vasıflarile temayüz ettirmek vasıflarıdır. Meselâ Lenini temsil eden ve Azarbaycanda nescedilen bir halı tipik tezyinatile bu hususta çok muvaffak olmuştur.

Azarbaycan san'atının karakteristik vasıfları halıcılığın terekkiye doğru gittiğine bir delil olmaktan fazla tekâmüle doğru ilerlediğini gösteriyor. ve hatta diyebiliriz ki buradaki halıcılıkta bir nevi rönessans mevcuttur. Kubadaki halı meşherinde, İran sanayi panayırı namındaki eserinde muharriirlerden biri bundan bahsetmiştir.

Sanayii tersimiyede ve âbidecilikte merkezi Asya Türklerinin bu faaliyeti pek az bir zamandanberi anlaşılmıştır. Fakat yapılan tetkikat bu Türkler hakkında pek parlak ve faideli neticeler vermiştir. Elde edilen bir çok abideler merkezi Asya-daki Türklerin san'at harsi tarihi noktai nazarından yaşadıkları devirleri tetkik için pek kıymetli vesikalar teşkil etmektedir.

Bu meyanda onikinci asırdaki Karahan devrine ait yoğrulmuş topraktan yapılmış mekabir (Ozjenta) üzerindeki asarı hakkiyeyi zikredebiliriz. Bu eserleri (Zasipkin) ciddi bir tetkik altına almıştır. Bu eserlerden Merva abideleri ve Sincar sultanının makberi ki bunlar Selçukilerin en güzel asarı sinaiye numunelerini teşkil ederler.

Volga ve Kırım havzasile pek mühim iktisadi ve harsi münasebetlerde bulunan (Harze Ghoresme) e ait asar henüz tetkik edilmemiştir. Yalnız burada tetkikat için bir başlangıç yapılmıştır. 1928 ve 1929 de mütahassıslor Harzemdeki âbidelerin satırlarını tetkik için iki seyahat yapmışlar ve asariatika hafriyatında bulunmuşlardır. Bu tetkikat neticesinde tarihi bir çok yerler görülmüş ve meydana çıkarılmıştır. Kadim zamanlara ait bu abidelerden başka Kanat ve Kiva inkirazı devrine ait mühim asarı nefisei haşebiye dahi bulunmuştur. Bunlar Türk

ebniyesini tezyin etmektedir.

Profesör Bakirof bu abidelerin üzerindeki asarı nakşiyenin fotoğraflarını almak ve tespit etmek suretile pek iyi hareket etmiş oldu . Aksarayda ve Bibihan le Semerkentdeki panayırlarının tetkiki neticesinde tamamen Türk oldukları anlaşılan eserler bulunmuştur. Ahiren tesis edilen Türk harsi enstitüsü türkmen ilinde hu gayeyi takip eden taharriyat ve işlerle meşguldür. Merkezi Asyadaki sanayi dahi nazarı dikkati calip olduğundan buradada tetkikat ihmal edilmemiştir. Merkezi Asyada imal edilen meşhur halılar hakkında tekrar tetkikat yapılmağa başlanmıştır. Bu hususta neşriyat mevcuttur. Bu neşriyat arasında Dudinin eserini zikredebiliriz ki 1928 de Leningratta yedi ciltten ibaret olan ve insaniyat ve ırkıyat müzesi tarafından toplanan ilmi malûmatı ihtiva eder. Mu-maileyh bu mevzuu tamamen ilmi cihetten tetkik ederek her nevi iğlâklardan uzak kalmıştır. Merkezi Asya halıcılığının tetkiki yalnız ilmi cihetten mühim değildir. Ameli cihettende mühimdir. Zira ittihaz edilen bütün tedbirler bu halıcılığın teşvik ve inkişafını istihdaf etmektedir.

Tarihi tekâmül noktai nazarından ehemmiyetle tetkiki icap eden merkezî Asya Seramik işleri dahi büyük bir alâka uyandırmaktadır. Halihazır seramik eserler gerek resimlerinde ve gerek diğer aksamı tezyiniyelerinde her nevi tesirler altında kalmış ve tahavvüllere uğramış arkayık vasıfları ihtiva etmektedir. Şurasını zikretmeliyiz ki Türk mimarisinin tetkiki müşkül bir mesele halinde tebarüz ediyor.

Malumdur ki merkezî Asya asarı mimariyeden olarak son derece şayanı dikkat abideler ihtiva etmekte ve bunlar muhtelif edvarı tarihiyeden beri muhafaza edilmiş bulunmaktadır. Bu hususta tetkikat ve taharriyat yapan müdakkiklere düşen mühim ve mes'uliyetli bir vazife vardır ki oda tarih ve sanat tetkiki noktai nazarından muhtelif devirlerde vucude gelen bu âsarı anasırı hakikiyesini meydana çıkarmaktır. Bu maksatla merkezî Asyada faaliyete girilmiştir. Bilhassa yeni şark ve islahat meseleleri namındaki eserlerde Jayipskin tarafından yapılan tetkikat Türk âsarı mimariyesine aittir. Müellif mukayeseli vesikaları dahi neşretmektedir ki bu vesikalar Kırımlılara ve Tatarlara ait abidelerin iyice tetkikine yardım etmişlerdir.

Bu mukayeseli tetkik elyevm tamik edilmektedir.

Eşkâl usulü noktai nazarından yapılan tahlillerle elde edilen bazı tecrübi neticeler mevcuttur. Şekilleri esas ittihaz ederek elde edilen bu neticeler müslüman sanayi mimariyesinde olduğu gibi ezminenin halk kitleleri üzerindeki hakimiyetini göstermektedir ki biz esas tetkiklerde bu islâm âsarı tabi olduğu şekli tetkikleri ihticaca salih bulmuyoruz. Halbuki Türk âsarı mimariyesi bugün pek mergup bulunmakta ve hatta garp âlemi bu âsare azami ehemmiyeti atfetmektedir. Garp âlimlerinin son zamanlardaki tetkikleri Soviyet şark memalinde vesika üzerine yapılan tetkikat ile elde edilen neticelerden haberdar olmadıkları için na tamamdır.

Rusyada ki Türk akvamının san'at harsları yakın zamanlardanberi pek büyük muvaffakiyetlere müncer olmuştur. Türk sanayiini muhtelif cephelerden tetkik, tamik ve tevsi etmek lazımdır. Yüksek salâhiyetli bir çok ilmi anasır bu tetkikte hakim olan umumî zihniyeti ve faaliyet planını tebdil etmiş bulunmaktadır. Bu uğurda Baku Türkiyat ve Pansoviyetik kongrası mühim bir rol oynamıştır.

Tatar ve Türk âsarı mimariyesinin tetkiki için hususi bir şube açmış olan Kerç arkeoloji kongrası da bu gaye için mühim hatveler atmıştır. Şarkiyata ait tetkikler için Pansoviyetik cemiyeti ilmiyesi tarafından yapılan bir teşebbüs üzerine 1927 de toplanan konferans Moskovada Türk akvamı medeniyet ve sanayii hakkında mühim tetkikler yapmıştır.

Rusyadaki Türk akvamının san'at ve maddi harsını tetkik etmek üzre yeni bir konferansın içtimaa davet edilmesi bugünün ruznamesinde dahildir ki bu tetkikler sayesinde müşterek gayret sarfile şimdiye kadar yapılmış işlerin plânçosunu kurmuş ve istikbale taalluk eden faaliyet ufuklarımızın sahalarını de çizmiş olacağız.

(Gustave le Bon'dan)

Kısa Hakikatlar

Münevverler; ekseriyeti idare edeceği yerde, onu takibe kalkarsa inhitat başlamış demektir.

Kadim Yunanistandan zamanımıza kadar, yüksek tabakanın imhası ile avam saltanatının galebesi; -ki ekseri demokrasilerin müntehasıdır-bir çok medeniyetlere hatime çekmiştir.

Her mühim içtimai ve maşeri eser; daima, şahsi bir düşünceye doğar.

Faideli içtimai inkilâplar; ihtilâl ile değil, daima inkişaf ile olur.

İçtimaiyatçılar, bir millete ittihat ve kuvvet veren idelâleri; onları ayıran hakikatlara faik bulurlar.

İlahlar, kırıllar hatta demokrasiler; bir hürmet hissinden doğmuştur ve haiz oldukları hakiki otoriteyi de, ancak bu hürmet hissi vermiştir.

Eğer âlimler de; politikacılar gibi, tecrübe ve tarassuda kıymet vermeksizin düşünmüş olsalardı, modern ilim de Aristo zamanındakinden daha ileri gitmiş olmazdı.

Her milletin sınıflarını birbirinden ayıran derin kinler; onların mukadderat terazisinde, aceba bu sınıfları birleştirecek menfaatlerden daha ağırmı basıyor?.. Avrupanın istikbali, bu sualın cevabına muallâktır.

Cihanın inkişafında, ücretleri patron ve amele değil, ancak

ishtihsal edilen malın satış kıymeti tayin eder.

Amerikalılar her gün biraz daha hükümet visayetinden kurtuldukları halde Avrupada, sonunda tahripkâr bir sosyalizm doğuracak olan etatizmin, her gün biraz daha arttığı görülmektedir. Bu meş'um akidenin zaferi ise, milletleri şimdi Rusyada görülene yakın bir esaret hayatına sürükleyecektir.

Rusyayı harap eden komünist hükümet sermayedarlığı; ameleyi zenginleştiren Amerikan sanayi sermayedarlığının yerini tutabilir mi? Nazariyatçıların hiç bir hulyası, tecrübenin kıymetini azaltamaz.

(Muharrir, bu sözüyle, Rusya henüz bir hayal peşindedir, fakat Amerika sanayi sermayedarlığının verdiği refah, tecrübe ile teyyüt etmiş bir hakikattir demek istiyor.)

Radikallarla sosyalistler, etatizm için aynı hissi beslerler. Fakat izalesi mümkün olmıyan bir fark onları birbirinden ayırır: Radikal; milliyetperverdir yani vatanını sever. Sosyalist ise, bir milletin kuvvet ve kudreti için zarurî bir temel olan vatan fikrini, büsbütün reddeder.

Maziye mütahassir muhafazakârlarla istikbale müştak ihtilâlciler; aynı hatanın kurbanıdırlar: Düşünmezler ki her devrin kendisine mahsus ve bir kül halinde ihtiyaçları, idealleri ve muâşeret hayatı vardır ki bu başka devirlere hiç uymaz.

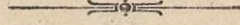
Umumiyetle âdet ve an'anelerin hissi ve mistik bir menşei vardır. Fakat bunlar nihayet öyle içtimai zaruretler doğurur ki artık bu âdet ve an'anelerin devamı makul ve tabii hükmünü alır.

Hayatın ihtilâlatı, müsavat ihtiyacının tamamile arttığı bir devrede, insanlar arasındaki müsavatsızlıkları artırıyor.

Başkalarının harekâtını, kendimizi sevkeden hislere rapt ve onlarla tefsir etmek itiyadı; muhtelif zihniyetteki insanlar arasında mevcut umumî anlaşılamazlığın en kuvvetli sebeplerindendir.

Kemal Turan

Alexandre Serguévitch Pouchkine (1)

Rus Edebiyatı tarihile uğraşan bir çok mütefekkirler bu şiir dahisinin ihtişam ve salveti önünde en derin en feyyaz hayranîyetlerini hemen hiç bir defa saklayamamışlar, onu takdirden, tebcilden bir an olsun geri durmamışlardır. Puşkin'i anlamak, ona nüfuz edebilmek için yalnız Rusçayı bilmenin kifayetsiz olduğunu, Rusluğa ait kültür mükemmelen benimsemedikten, şairin hayat ve âsârı üzerine müessir ruhî ve ictimai âmilleri yıllarca tetkik edilmedikten sonra, semeredar bir gayeye kâfiyetle varılamayacağını, M. Legras bütün samimiyetle söylüyor, Rusların ve Rus Edebiyatının - büyük adamı, budur, diyor.

Bizim kendi karakteristik hamlelerinde bulduğumuz çok bârız kudret ve kabiliyet hazineleri; herkesi şaşırtan fevkalâde zekâsı ile buna inzıam eden tetkik ve tettebbuda gösterdiği azmidir. Parny'yi, Voltaire'i Byron'u Goethe ve Shakespeare'i tamamen olduğu gibi bazılarını da taklitten bile çekilmemiştir. Puşkin'in çok yüksek bir aleye mensup olmaması maatteessüf, kıymetini sarsarak fena ve haksız dedi kodulara sebebiyet verdi, ilk gençliği, hemen büsbütün, sergüzeşt içinde geçmiştir. Memleketin her nevi hayatından nasibini aldı, bunun içindir ki, şiirlerinde yabancı bir madde yoktur. En haşin görünen vakıalar onun füsunu altında, sihirleşmiş, ilâhîleşmiştir. Eserlerinde yalnız Rusyayı; Rusluğu, memleketinin ebedî ıztıraplarını, steplerini, dağlarını, ormanlarını ve bunlar için yaşadığı nihâyetsiz bir aşkı görürüz. Kendisinden evvel gelenler bunlara, el sürmeye

(1) Profesör M. Emile Haumant ve M. Jules Legras'dan istifade edilmiştir.

bi le tenezzül etmediler. Ölen mâzıyı diriltmek, yahut ondan yeni bir şey çıkarmak neye yarar dediler. Halk mühmeldi, hakir görülüyordu; Heyecanı, zevki hiçe sayılıyordu. İşte Puşkin'in büyük rolü burada başladı, küçüklüğünden beri dinlediği halk şîirleri halk türkülerini yavaş, yavaş şairin bütün benliğini sardı, orada, lâyemut bir kudretle daima fışkıran ve taşan berrak bir şiir membaı gördü. Bu nüfuzu nazırladır ki Puşkin cihanşümul oldu, bu nüfuzu nazırladır ki Rusyada esâretin ilgasına doğru ebedî bir reviş baş gösterdi ve hepimizin bildiği Rus romancıları ve romanları meydana geldi; hatta bugünkü Rus inkılâbında bile mâzının bu hakim hissesini unutmamalıdır.

Artık edebiyatta olsun, tiyatrodâ olsun Fransız kopyacılığının revâci kalmamıştı, şimdi vatan terennüm edilecek, mujiklere perestîş olunacak ve ancak bunlardan hakikî şiir yapmaya muvaffak olanlar telvice hak kazanacaklardı.

Gogol'e realizm kapılarını bu mâhir edebiyat inkılâpçısı açmış, gençliğe yürüyeceği yolu tam bir sarahatle çizerek âdeta peygamberâne bir irşat yapmıştır.

Dedelerinden bir tanesi Afrikalıdır, vaktile büyük Petroya hediye olarak gönderilmişti. Küçükken Puşkin, bilhassa mutaleayı ve süd annesinden de masallar, ninniler dinlemeyi pek severmiş. Tsarkoe-sélo lisesinden 1817 de me'zun oldu. André chénier'yi hürîyet kahramanı suretinde tevsimle malbuatta neşri ve bazı acı hicviyeleri imperatorun nazarı dikkatini celbetti. Kışnefe ve sonrda Odesaya me'muriyetle surüldü. Buralarda dört sene kadar kalmıştır. Kafkasyayı, Kırımı ziyaret etmiştir. Lâkin hükûmet, şairin muzir bir mektubunu daha ele geçirerek tamamen me'muriyetinden çıkarıyor. Kim bilir ne elim felâketlerin te'siriledir ki bu romantik şahsiyet, Çara bir istirhamname göndermek mecburiyetinde kalıyor. Birinci Nikola onu Moskovaya dâvet ve uzun bir konuşmadan sonra kendisini afediyor; sansörlüklede yanına alıyor. Fakat ölüm bu dâhi adamı, yaratıcılığının en müsait bir safhasında, maatteessüf dünyadan yokediyor. Puşkin baldızının zevci bir fransız tarafından düelloda öldürülmüştür, sebebide kıskançlıktır. O, «Kafkas esiri» «Öjen oneguın» «bahçe saray çeşmesi» gibi ebediyen yaşayacak eserlerin kayyum bir halıkıdır o, yalnız Rusyada değil bütün bir medeniyet dünyasında «büyük şair» olarak tanınmaktadır.

İrfan

YEDİVEREN

Hemen ekserisi, edebi hüviyetlerini (Fikirler) in mütevazı sahifelerinde canlandıran yedi genç; yine bir kısmı (Fikirler)de yer bulmuş san'at eserlerini (YEDİVEREN) isimli bir kitap halinde nesretmişlerdir. Kendilerini daima hahar hayatı yaşayan bereketli bir çiçeğe benzeten bu yedi gencin; san'atın ebedi gençliği ve ebedi heyecanı içinde, daha rengin ve zengin meyveler vermesini beklemek ve bunu temenni etmek çok zevkli bir şey oluyor.

Eeseri, bu nushamızda tenkide kâfi bir zaman ve mekân olmadığundan, ancak bu kıymetli kitaptan bazı parçaları aynen nakledeceğiz.

Rif'at Ahmetten :

Bak güneş akşamın solgun nurunda
Titreyor bir damla kanlı yaş gibi...

H. Süruriden :

Gelmezse hayatın o sevinci
Olsun ona göz yaşlarım inci...

Süleyman Sıddıktan:

Gülün yanaklarında göreceksin kış sen
Kalbinin kutupları bir cehennem olurken.

Celâl Enverden :

Anam gür saçlarına çevre işlesin diye
Ömrüm yeni yılını tutup kasnağa gerdi.

Mahmut Nedimden :

Ömrün bitince bir gün ümidi beklemekle
Toprak sana bağrında derin bir taht kuracak.

Eşref Sabitten :

Bir bahar gicesinden
« Bülbüllerin sesinden »
Yare bir çelenk ördüm
Gönlümün bahçesinden

Osman Oluğdan :

«Menbain kurduğu ve dudaklarımızın yandığı
bir gün, suyun bu coşkunluk demlerini aramıyalım»

K. T.